

УДК 159.922.7

Єременко О.

Дослідження самооцінки дітей підліткового віку

Анотація. У даній статті розкрито сутність поняття «самооцінка», проведено дослідження на визначення рівня самооцінки у дітей підліткового віку, аналізуються основні шляхи формування самооцінки.

Ключові слова: самооцінка, підліток, формування самооцінки, адекватна самооцінка.

Аннотация. В данной статье раскрыта сущность понятия «самооценка», проведено исследование на определение уровня самооценки у детей подросткового возраста, анализируются основные пути формирования самооценки.

Ключевые слова: самооценка, подросток, формирования самооценки, адекватная самооценка.

Summary. This article reveals the essence of the concept of "self", a study to determine the level of self-esteem in adolescents, analyzes the main ways of creating self-esteem.

Keywords: self-esteem, the teenager, the formation of self-esteem, adequate self-esteem.

Формування адекватної самооцінки – найважливіший чинник розвитку особистості дитини. Відносно стійка самооцінка формується у дітей під впливом оцінок з боку оточуючих, насамперед найближчих дорослих людей й однолітків, а також у процесі власної діяльності дитини і самостійної оцінки її результатів. Ставлення людини до самої себе є однією з фундаментальних властивостей особистості, саме від цього залежить життєва позиція підлітка, рівень його прагнень та очікувань. Самооцінка впливає на формування стилю поведінки і життєдіяльність людини.

Аналіз досліджень. В основі досліджень самооцінки лежать праці Р. Бернса, В. Джеймса, Л. Божович, Т. Драгунової, Д.Ельконіна, І. Кона, О.Леонтєва, А.Петровського, С.Рубінштейна, Д.Фельдштейна, І. Чеснокової, Л. Виготського, А. Ліпкіної, Л. Якобсона, Р. Розенталя, Е. Серебрякової, Т.Рубцовой, І.Краснобаєвої, Л.Подоляк, І.Купцова, С. Юлдашевої, Л.Сапожнікової, Т.Говоруна, М.Козаката та інших відомих науковців. Психологічні дослідження переконливо доводять, що особливості самооцінки впливають і на емоційний стан, і на ступінь задоволення своєю роботою, навчанням, життям, і на стосунки з оточуючими. Разом з тим, сама самооцінка також залежить від вищезазначених факторів.

Кожний з науковців трактував поняття самооцінки по-своєму.

В. Джеймс стверджував, що самооцінка - це емоційне утворення. Він бачить в ній незадоволеність або задоволеність суб'єкта собою. [3, с.112]

За теорією Л. Виготського самооцінка є основною ідеєю, на якій базуються теоретичні й експериментальні дослідження генезису самооцінки й особистості загалом [5, с.84].

Дослідники одностайні в описах особливостей самооцінки дітей підліткового віку, відзначаючи її ситуативність, нестійкість, схильність зовнішніх впливів в молодшому підлітковому віці і більшу стійкість, багатосторонність охоплення різних сфер життєдіяльності в старшому підлітковому віці.

Самооцінка є центром особистості. Вона в значній мірі визначає соціальну адаптацію особистості, є регулятором її поведінки і діяльності. Хоча, звичайно, слід чітко розуміти, що самооцінка не є щось дане, спочатку властиве особистості. Саме формування самооцінки відбувається в процесі діяльності та міжособистісної взаємодії. Соціум у значній мірі впливає на формування самооцінки особистості. Ставлення людини до самої себе є найбільш пізнім утворенням у системі відносин людини до світу. Але незважаючи на це, в структурі відносин особистості самооцінці належить особливе місце.

Багато дослідників відзначають поступове збільшення адекватності самооцінки в підлітковому віці. Р. Бернс пояснює це тим, що підлітки оцінюють себе нижче за тими показниками, які представляються їм самим важливими, і це зниження вказує на їх більший реалізм, в той час як дітям властиво завищувати оцінку власних якостей [1, с.33].

На думку В.Кваде і В.Трусова адекватну самооцінку пророкує достовірно сильна орієнтація підлітка на майбутню професію та висока учительська оцінка виконання норм моральної поведінки. Завищену самооцінку викликає в підлітка низька оцінка його поведінки однолітками, занижену ж самооцінку - низька психологічна стійкість особистості [4, с.131].

Найбільш очевидні зміни в змістовній стороні самооцінки підлітків. Це пояснюється тим, що саме в цей період, досить короткий за своєю тривалістю, спостерігається різкий перехід від фрагментарного і недостатньо чіткого бачення себе до відносно повної, всеосяжної Я-концепції. Так, кількість якостей, які усвідомлює у собі старший підліток, в два рази більше, ніж у молодших школярів. Старшокласники в оцінці себе вже здатні охопити майже всі боки власної особистості – їх самооцінка стає все більш узагальненою. Крім того, удосконалюються також і їхні судження щодо своїх недоліків.

У різних дослідженнях помічено, що у змісті самооцінки підлітків переважають основні моральні риси – доброта, чесність, справедливість. Досить високий рівень самокритичності підлітків дозволяє їм визнавати в собі багато негативних якостей і усвідомлювати необхідність їх позбутися.

За даними В.Н. Куніцина, в образі людини будь-якого віку, що сприймається, головними для підлітка є фізичні особливості, елементи зовнішності, потім одяг і зачіска і виразна поведінка [2, с.238].

З віком збільшуються обсяг і адекватність оцінюваних ознак; розширюється коло використовуваних категорій і понять; знижується категоричність суджень і з'являється велика гнучкість і різнобічність; у фізичному вигляді іншої людини, її

одязі, зачісці починають відзначатися ознаки, що відображають характер, своєрідність, індивідуальність, неповторність.

Сприйняття підлітком інших людей може бути обумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами: характером емоційного ставлення до сприйняття людини, ступенем розвитку пізнавальних здібностей підлітка, його розумовим розвитком, емоційно-психічним станом і минулим досвідом. Установка сприймати інших людей певним чином може бути обумовлена також індивідуальними особливостями підлітка, впливом на нього групової думки і стереотипів, що склалися в суспільстві.

Починаючи з підліткового віку загальна самооцінка у дівчаток істотно нижча, ніж у хлопчиків, і ця тенденція безпосередньо пов'язана з самооцінкою зовнішності.

Характер самооцінки підлітків визначає формування тих чи інших якостей особистості. Наприклад, адекватний її рівень сприяє формуванню у підлітка впевненості в собі, самокритичності, наполегливості.

Підлітки з адекватною самооцінкою мають велике поле інтересів, активність їх спрямована на різні види діяльності, а також на міжособистісні контакти, які помірні й доцільні, спрямовані на пізнання інших і себе в процесі спілкування.

Підлітки з тенденцією до сильного завищення самооцінки виявляють достатню обмеженість у видах діяльності і більшу спрямованість на спілкування, причому недостатньо змістовне [3, с.317].

Агресивні підлітки характеризуються крайньою самооцінкою (або максимально позитивна, або максимально негативна), підвищеною тривожністю, страхом перед широкими соціальними контактами, егоцентризмом, невмінням знаходити вихід з важких ситуацій [3, с.317].

Метою даного дослідження є виявлення особливостей формування самооцінки у дітей підліткового віку.

Для визначення рівня самооцінки ми скористалися тестом [6, с.178].

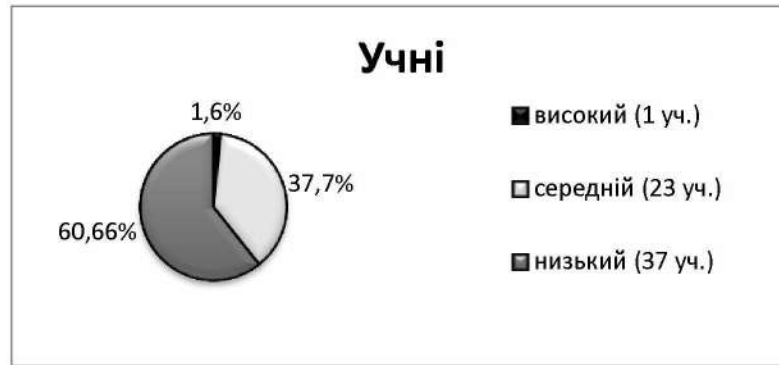
Загалом в дослідженні брали участь 61 чол., учні 5 – 9 класів КНВК №35 «Імпульс». Отримані результати представлені в таблиці.

Таблиця 1

Показники самооцінки у підлітковому віці

Рівень	учні	
	кількість	%
високий	1	1,6
середній	23	37,7
низький	37	60,66

Наведені у таблиці дані представимо у вигляді кругової діаграми

З таблиці 1 та відповідної діаграми добре видно, що серед учнів переважає низький рівень самооцінки 58,5%. Учні з середньою самооцінкою 39,6%, а з низькою 1,9%.

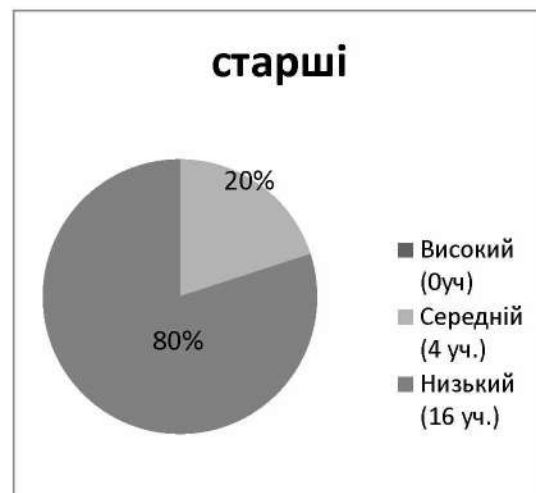
Для більшої диференціації рівнів самооцінки представимо дані окремо по молодшим і старшим підліткам.

Таблиця 2

Рівні самооцінки

Рівень	Молодші підлітки		Старші підлітки	
	кількість	%	кількість	%
Високий	1	2,44	0	0
Середній	19	46,34	4	20
низький	21	51,23	16	80

Дані таблиці представимо у вигляді діаграм.

Як видно з діаграм середній рівень самооцінки молодших підлітків вдвічі перевищує такий же рівень старших підлітків (46,34 % проти 20%). Низький рівень самооцінки значно більше представлений у старших підлітків порівняно з молодшими, відповідно 80% і 51,23%. Що стосується високого рівня самооцінки,

то він незначно представлений у молодших підлітків 2,44% і повністю відсутній у старших підлітків.

Таким чином, як свідчать отримані емпіричні дані, рівень самооцінки у дітей підліткового віку переважно низький. Це можна пояснити тим, що у підлітка нестійка психіка, тобто підліток змінює свою думку про себе в залежності від ситуації спілкування, від ставлення до нього оточуючих. Проте, старші підлітки виявились більш критичнішими до себе порівняно з молодшими підлітками, оскільки у них повністю відсутній високий і незначно виражений середній рівень. Отримані дані свідчать про те, що самооцінка підлітків співвідноситься з віковими закономірностями розвитку дитини.

Найсильніше на самооцінку підлітка впливають сім'я і однокласники. Саме тому вчителям та батькам потрібно звернути увагу на цю проблему і намагатися подолати її.

Список використаних джерел

1. Бернс Р. Я-концепция и воспитание / Р. Бернс – Москва: Прогресс, 2006. – 169 с.
2. Божович Л.И. Проблемы формирования личности / Л.И. Божович — Москва: Просвещение, 1995. — 352 с.
3. Джеймс У. Психологія / У. Джеймс; [за ред. Петровської Л.А.]. – Москва: Педагогіка, 1991. – 368 с.
4. Кваде В. Исследование возможности коррекции неадекватной самооценки подростка / В. Кваде, В.Трусов // Вопросы психологии. – 1980. – №3. – С. 130–133.
5. Столяренко Л.Д. Психология: [учеб. для вузов] / Л.Д. Столяренко // Санкт-Петербург: Питер, 2010. – 592 с.
6. Токарева Н.М. Основи вікової психології: [навчально-методичний посібник] / Н.М. Токарева, А.В. Шамне – Кривий Ріг, ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 203 с.